

Τα αίτια της κρίσης ήταν η αντίδραση της Τουρκίας στη συμμετοχή της Ελλάδας και της Κύπρου στο EMGF. Σύμφωνα με τον τότε υπουργό Ενέργειας Γιώργο Λακκοτρύπη, σκοπός του EMGF ήταν «η βέλτιστη συνεκμετάλλευση των υδρογονανθράκων της ανατολικής Μεσογείου, είτε αυτό αφορά τις υποδομές, είτε αυτό αφορά τις χώρες παραγωγούς και σε χώρες καταναλωτές, είτε και σε χώρες που θα παίζουν τον ρόλο των διακομιστών».⁴¹

Στις 19 Σεπτεμβρίου 2018 η Κύπρος και η Αίγυπτος είχαν υπογράψει διακρατική συμφωνία για σύνδεση, με αγωγό, του κοιτάσματος Αφροδίτη με το τερματικό Ιντκού της Αιγύπτου.⁴² Δύο μέρες νωρίτερα, η κοινοπραξία Noble/Delek, που είχε τα δικαιώματα του κοιτάσματος Λεβιάθαν, ανακοίνωσε ότι είχε αποκτήσει το 40% υφιστάμενου αγωγού που συνέδεε το Ισραήλ με την Αίγυπτο για την εξαγωγή αερίου από το Λεβιάθαν στους σταθμούς υδροποίησης της Αιγύπτου.⁴³

Από αυτές τις δύο ειδήσεις προκύπτουν κάποιες ενδιαφέρουσες παρατηρήσεις: Η Κύπρος, το Ισραήλ και η Αίγυπτος είναι ιδρυτικά μέλη του EMGF. Η κοινοπραξία Noble/Delek διαχειριζόταν τόσο το Λεβιάθαν όσο και το Αφροδίτη, ενώ τα δύο κοιτάσματα είναι το ένα δίπλα στο άλλο. Το φυσικό αέριο και από τα δύο κοιτάσματα είχε προορισμό τα τερματικά της Αιγύπτου. Γιατί, λοιπόν, ανακοίνωσαν σχεδόν ταυτόχρονα δύο διαφορετικούς αγωγούς, για να πάνε στο ίδιο σημείο; Γιατί δεν είχε επιλεγεί ενιαία ανάπτυξη, για να είναι και οικονομικά πολύ πιο συμφέρουσα, αφού ο σκοπός του EMGF είναι η «βέλτιστη συνεκμετάλλευση των υδρογονανθράκων»;

Η ωμή πραγματικότητα είναι ότι δεν υπάρχει καμιά σοβαρή ενεργειακή συνεργασία με τα γειτονικά κράτη. Ούτε η Αίγυπτος ούτε το Ισραήλ θέλουν να συγκρουστούν με την Τουρκία για την Κύπρο. Στην πράξη αναγνωρίζουν ότι τα κυπριακά κοιτάσματα είναι εγκλωβισμένα λόγω

41. «Γ. Λακκοτρύπης στο ΚΥΠΕ: Ο νέος διεθνής φορέας “East Mediterranean Gas Forum” μας φέρνει πιο κοντά στον στόχο μας», *ΚΥΠΕ*, 14.1.2019.

42. «Υπεγράφη στη Λευκωσία η συμφωνία για τον υποθαλάσσιο αγωγό φυσικού αερίου με την Αίγυπτο», *ΚΥΠΕ*, 19.9.2018.

43. “Israeli gas exports to Egypt set to start next year”, *Financial Times*, 27.9.2018.

της τουρκικής αντίδρασης και δεν τα συνδέουν με τις δικές τους αναπτύξεις. Το EMGF είναι ένα φόρουμ μέσω του οποίου η Αίγυπτος προώθησε τον στρατηγικό της στόχο να καταστεί περιφερειακός ενεργειακός κόμβος. Η Κύπρος έγινε μέρος αυτού του αντιτουρκικού συνασπισμού με σκοπό να εξασφαλίσει στήριξη στην υλοποίηση του ενεργειακού της προγράμματος. Στην ουσία, αυτό που έγινε ήταν να αποποιηθεί τη δική της ευκαιρία υπέρ της Αιγύπτου. Η Κύπρος ρίσκαρε κρίσεις λόγω της συμμετοχής της στο EMGF και τελικά έμεινε μόνη να αντιμετωπίσει την τουρκική επιθετικότητα. Την ίδια ώρα η Αίγυπτος διεξάγει συνομιλίες με την Τουρκία για την εξομάλυνση των σχέσεών τους,⁴⁴ ενώ το Ισραήλ αναθερμαίνει το ενδιαφέρον του για ενεργειακή συνεργασία μαζί της,⁴⁵ ίσως μέσω της ΑΟΖ της «ΤΔΒΚ», εάν ο Αναστασιάδης καταφέρει και εκπληρώσει τον στόχο του για δύο κράτη.

Η ναυαρχίδα του ενεργειακού προγράμματος της Κύπρου είναι ο υποθαλάσσιος αγωγός EastMed, ο οποίος προορίζεται να μεταφέρει φυσικό αέριο από το Ισραήλ και την Κύπρο στην Ευρώπη, μέσω Ελλάδας. Ο αγωγός EastMed ήταν εισήγηση της Ελλάδας προς την ΕΕ και εντάχθηκε, το 2013, στα 248 υποψήφια έργα κοινού ενδιαφέροντος της ΕΕ για σκοπούς διασύνδεσης των ενεργειακών υποδομών της.⁴⁶ Η πρόταση για τον αγωγό ήταν μια πολιτική τρικλοποδιά από την τότε κυβέρνηση Αντώνη Σαμαρά στα σχέδια του Ισραήλ για αγωγό προς την Τουρκία. Η Κύπρος δεν είχε ιδέα γι' αυτή την πρόταση, ούτε και συμμετοχή στην κατάθεσή της. Λίγους μήνες μετά την ανάληψη των καθηκόντων του, ο Αναστασιάδης επέστρεψε από ένα Ευρωπαϊκό Συμβούλιο με ένα χάρτη για την προτεινόμενη όδευση του EastMed, η κατασκευή του οποίου έγινε ένας νέος εθνικός στόχος.

Στην πορεία, το Ισραήλ αξιοποίησε τον EastMed άλλοτε ως δέλεαρ προς την Κύπρο και άλλοτε ως μοχλό πίεσης προς την Τουρκία, αλλά

44. "Egypt cites progress in relations with Turkey", *Hurriyet Daily News*, 2.10.2021.

45. "East Med energy could be key to improving Turkey-Israel relations", *Anadolu Agency*, 13.7.2021.

46. https://ec.europa.eu/energy/topics/infrastructure/projects-common-interest_en.

ποτέ δεν τον πήρε στα σοβαρά, ούτε και κανένας άλλος εκτός από την Κύπρο. Όταν τον Απρίλιο του 2017 ανακοινώθηκε η κοινή διακήρυξη των υπουργών Ενέργειας της Κύπρου, της Ελλάδας, του Ισραήλ και της Ιταλίας για προώθηση του EastMed, ξένοι αναλυτές, αντί pipeline (αγωγός), τον χαρακτήρισαν pipedream (όνειρο θερινής νυκτός), επειδή το έργο ήταν εξόφθαλμα πολιτικό και εκτός κάθε πραγματικότητας.⁴⁷

Την 1η Ιανουαρίου 2020 άρχισε η εξαγωγή φυσικού αερίου από το Ισραήλ στην Αίγυπτο. Την επομένη, σε άλλη μια τριμερή συνάντηση Ελλάδας, Κύπρου και Ισραήλ, στην Αθήνα, υπογράφηκε διακρατική συμφωνία για την κατασκευή του αγωγού EastMed.⁴⁸ Η υπογραφή της συμφωνίας τη μέρα που άρχιζε η εξαγωγή του ισραηλινού αερίου στην Αίγυπτο θα μπορούσε να χαρακτηριστεί πολιτική φάρσα. Ο Πρόεδρος της Κύπρου αποκάλυψε το γεγονός αυτό ιστορικό.⁴⁹ Όταν η Κύπρος, το Ισραήλ και η Αίγυπτος δεν μπόρεσαν να αξιοποιήσουν από κοινού δύο κοιτάσματα, το Λεβιάθαν και το Αφροδίτη, τα οποία βρίσκονται σε απόσταση 32 χιλιομέτρων το ένα από το άλλο, θα κατασκευάσουν τον μακρύτερο, τον βαθύτερο και τον ακριβότερο αγωγό στον κόσμο;

Η επόμενη πράξη σχετικά με τον EastMed θα είχε δραματικό χαρακτήρα. Τον Νοέμβριο του 2020, όταν ο Πρόεδρος της Αιγύπτου Σίσι επισκέφθηκε την Αθήνα, πρότεινε στον Πρωθυπουργό της Ελλάδας Κωνσταντίνο Μητσοτάκη την αλλαγή της όδευσης του EastMed. Σύμφωνα με την πρόταση του Σίσι, ο EastMed θα ξεκινούσε μεν από το κοιτάσμα Λεβιάθαν στο Ισραήλ, αλλά αντί προς την Κύπρο θα κατευθυνόταν προς την Αίγυπτο, θα συνέχιζε διά ξηράς μέχρι τα σύνορα της Αιγύπτου με τη Λιβύη, και από εκεί θα πήγαινε στην Κρήτη.⁵⁰

47. Tareq Baconi, "Pipelines and Pipedreams: How the EU can support a regional gas hub in the Eastern Mediterranean", *European Council on Foreign Relations*, 21.4.2017.

48. «Πραγματικό ιστορικό γεγονός χαρακτήρισε ο ΠτΔ την υπογραφή του East-Med», *ΚΥΠΕ*, 2.1.2020.

49. Όπ. π.

50. «Σενάριο για πέρασμα του East Med μέσα από την Αίγυπτο», *Το Βήμα*, 28.2.2021.

Στις 8 Φεβρουαρίου 2021 ο Μητσοτάκης επισκέφθηκε το Ισραήλ και είχε συνομιλίες με τον Πρωθυπουργό Μπέντζαμιν Νετανιάχου. Καθόδον προς το Ισραήλ στάθμευσε στην Κύπρο για συνομιλίες με τον Αναστασιάδη. Μια βδομάδα αργότερα επισκέφθηκε το Ισραήλ και ο Αναστασιάδης. Κατά τη συνάντησή του με τον Νετανιάχου, ο Ισραηλινός Πρωθυπουργός έδειξε στον Αναστασιάδη χάρτη ο οποίος αποτύπωνε την προτεινόμενη όδευση του EastMed προς την Αίγυπτο παρακάμπτοντας την Κύπρο. Ο Νετανιάχου φέρεται να είπε στον Αναστασιάδη ότι η νέα όδευση ήταν ιδέα του Μητσοτάκη, ο οποίος του την είχε παρουσιάσει την προηγούμενη εβδομάδα.⁵¹

Ο Αναστασιάδης παρουσιαζόταν ενοχλημένος από τον Μητσοτάκη για το ότι δεν τον είχε ενημερώσει όταν συναντήθηκαν πριν από την επίσκεψή του στο Ισραήλ, ενώ η εφημερίδα *Το Βήμα*, η οποία αποκάλυψε το παρασκήνιο της πρότασης για αλλαγή της όδευσης του αγωγού, έγραψε ότι ο Μητσοτάκης είχε ενημερώσει τον Αναστασιάδη. Αν ο Μητσοτάκης ενημέρωσε ή όχι τον Αναστασιάδη είναι δευτερεύον ζήτημα, που άπτεται των σχέσεων και της εμπιστοσύνης μεταξύ των δύο. Το πρωτεύον είναι ότι ο Σίσι, ο οποίος ήταν ο στρατηγικός εταίρος του Αναστασιάδη στους ενεργειακούς σχεδιασμούς της ανατολικής Μεσογείου, προωθούσε παράκαμψη της Κύπρου πίσω από την πλάτη του.

Το ζήτημα του EastMed συζήτησαν οι Μητσοτάκης και Αναστασιάδης σε τηλεφωνική επικοινωνία στις 8 Μαρτίου 2021. Όπως ανακοινώθηκε στη Λευκωσία, «ο Πρωθυπουργός της Ελλάδας βεβαίωσε πως καμία πλευρά ήγειρε θέμα ματαίωσης της κατασκευής του έργου» και διευκρίνισε ότι οι διμερείς συζητήσεις της Ελλάδας με την Αίγυπτο «αφορούν το ενδεχόμενο κατασκευής συμπληρωματικού αγωγού για την προμήθεια στην Ελλάδα φυσικού αερίου από την Αίγυπτο».⁵² Αν επιβεβαιώνει κάτι η δήλωση αυτή, είναι πως ο κάθε ένας από τους εταί-

51. Την πληροφορία μου την έδωσε πηγή που μίλησε τότε με τον Αναστασιάδη και τη δημοσίευσα σε άρθρο μου στο *Βήμα* («Ο EastMed και το φιάσκο των τριμερών συνεργασιών», *Το Βήμα*, 7.3.2021).

52. «Διάσκεψη για Κυπριακό, EastMed και Συμβούλιο ΕΕ, συζήτησαν τηλεφωνικώς ΠτΔ-Μητσοτάκης», *ΚΥΠΕ*, 8.3.2021.

ρους της Κύπρου στο EMGF, ακόμη και η Ελλάδα, αναζητεί τις δικές του λύσεις, που αφήνουν έξω την Κύπρο, λόγω Τουρκίας.

Σε αυτό το βιβλίο υπάρχει επαρκής τεκμηρίωση για τη δυνατότητα της Ρωσίας να διαμορφώνει και να εφαρμόζει πολιτικές τόσο στην Κύπρο όσο και στην Ελλάδα, έχοντας διεισδύσει στα Υπουργεία Εξωτερικών και των δύο χωρών. Είναι εντελώς απίθανο όλος αυτός ο σχεδιασμός των τριμερών συνεργασιών και των αντιτουρκικών τόξων να διέλαθαν της προσοχής της. Η Μόσχα δεν μπορεί να μην είχε συνεισφορά στη διαμόρφωση πολιτικών στην ανατολική Μεσόγειο για θέματα που επηρεάζουν τα γεωπολιτικά και ενεργειακά της συμφέροντα. Εξάλλου, η Μόσχα είναι ο μεγάλος κερδισμένος από τις παρενέργειες της μη λύσης του Κυπριακού. Η Ρωσία εγκολλώθηκε την Τουρκία και βρίσκεται ένα βήμα πριν την οριστική απόσπασή της από τη Δύση. Όταν το 2004, μετά το «Όχι» στο Σχέδιο Ανάν, ο Πούτιν συνάντησε για πρώτη φορά τον Ερντογάν, τα μηνύματα που προσπάθησε να του περάσει, σύμφωνα με τηλεγράφημα της αμερικανικής πρεσβείας στην Άγκυρα, ήταν πως στην Τουρκία «πρέπει να ξεχάσουν τις “φαντασιώσεις τους (για ένταξη) στην ΕΕ”», ότι «η Τουρκία υποκλίνεται στην ΕΕ· δεν το χρειάζεται» και ότι ο Πούτιν «στηρίζει πλήρως την Τουρκία, ώστε να μπορεί να αντισταθεί στην ΕΕ».⁵³

Στα 17 χρόνια που πέρασαν από τότε, οι Πούτιν και Ερντογάν συναντήθηκαν και συνομίλησαν δεκάδες φορές. Ίσως να μην υπάρχουν άλλοι δύο ηγέτες στην παγκόσμια ιστορία που να συναντήθηκαν τόσες πολλές φορές. Η τελευταία τους συνάντηση έγινε στο Σότσι, στις 29 Σεπτεμβρίου 2021. Την ημέρα της συνάντησης ο Αλεξάντερ Ντούγκιν, με παρέμβασή του σε τηλεοπτική συζήτηση, αναφέρθηκε στην προσπάθεια της Τουρκίας να επιβάλει την επιρροή της στη Μεσόγειο, λέγοντας ότι θα ήταν μεταξύ των θεμάτων που θα συζητούνταν στη συνάντηση. «Ο Πούτιν παρακολουθεί προσεκτικά τη Γαλάζια Πατρίδα (Μεσόγειος). Ο Ερντογάν θα πρέπει να εξηγήσει άμεσα τη σημασία της Γαλάζιας Πατρίδας στη Σύνοδο Κορυφής του

53. “Putin visits Turkey: Russia bids to turn Turkey from West; Turks keeping options”, *Wikileaks*, 10.12.2004.